

IMPACTUL CRIZEI ECONOMICE GLOBALE ASUPRA SITUAȚIEI PE PIAȚA MUNCII

Angela CUȘNIR, Victoria TROFIMOV

Catedra Teorie Economică și Metodologia Cercetării

Article analyzes the evolution of the phenomenon of unemployment in the current global crisis conditions, which crosses the world economy and has considerably influenced the labor market situation in all countries, regardless the economic development. Unemployment in OECD countries increased from 5.5% at the end of 2007 to 8.5% in July 2009, recording the highest level after the Second World War. One of the main causes of unemployment is the fluctuations of economic conjuncture, decrease or stagnation of economic activity during the crisis period. Specificity of unemployment in the current crisis is necessary to be taken into account in the development of anti-crisis policies.

Istoria crizelor economice demonstrează elocvent că una dintre cele mai serioase consecințe este reducerea activității economice și, respectiv, a ocupării, care se manifestă, ca efect cumulat, prin scăderea nivelului de trai al populației și agravarea altor probleme sociale. Deși discuțiile privind manifestările crizei la nivel de societate sunt multiple, iar în unele publicații de ultimă oră se pledează optimist din perspectiva rolului pozitiv al crizelor în istoria omenirii [1], cât și privind caracteristicile crizei economice actuale [2,3], totuși se recunoaște univoc că impactul lor pe perioadă scurtă de timp e dur și multilateral.

Criza mondială actuală nu este o excepție. Și dacă analizăm impactul asupra piețelor naționale de muncă, el s-a dovedit a fi neașteptat ca proporții și destul de greu de suportat. Mai ales pentru acele țări, ale căror economii abia au început să-și revină din criza de tranziție sistemică de la socialism la economia de piață [4]. Cu atât mai mult că șomajul, ca consecință directă a crizei economice, nu are doar efecte imediate, dar și consecințe de durată, deoarece antrenează multiple procese negative, dintre care poate cel mai serios e activizarea deplasării migraționiste a unor importante efective ale populației. Și care nu este doar o problemă internă pentru țările donatoare, ci amenință și economiile dezvoltate, ca țări recipiente a migranților la muncă.

Astfel, conform aprecierilor, criza economică mondială actuală ar putea trimite în șomaj până la 51 milioane de persoane, avertizează Biroului Internațional al Muncii (BIM) în Raportul privind evoluția pieței muncii în 2009. Comparativ cu 2007, numărul șomerilor ar putea crește pe plan mondial cu 18-30 milioane persoane. În conformitate cu acest nefavorabil scenariu, efectivul șomerilor pe plan mondial ar ajunge la 230 milioane, comparativ cu 190 milioane în 2008 și cu 179 milioane în 2007. Mai mult decât atât, în raport se arată că „peste 200 milioane de oameni, majoritatea din economiile în dezvoltare, ar putea suplimenta rândurile muncitorilor extrem de săraci” [5].

Cel mai des, fenomenul șomaj este tratat și analizat ca un dezechilibru al pieței muncii la nivelul ei național, ca loc de întâlnire și de confruntare între cererea globală și oferta globală de muncă. O astfel de abordare a șomajului reprezintă o simbioză în contextul analizei problemelor demografico-economice și a celor economico-financiare și investiționale. Numai ca atât resursele de muncă (oferta de brațe de muncă), cât și nevoia de muncă (cererea de muncă) trebuie coroborate adecvat cu exigențele remunerării activității lucrative.

Piața muncii este o piață neelastică, în sensul că cererea de muncă nu se modifică imediat și adecvat cu modificarea salariului nominal și, respectiv, a celui real, dar nici oferta de forță de muncă nu evoluează strict în raport de preț și de cost. Aceasta deoarece cererea și oferta de muncă depind de mulți alți factori decât cei economici.

Caracterul rigid al ofertei de muncă determină în mod deosebit specificul acestei piețe. Parametrii ofertei de munca sunt în mare măsură influențați de evoluția proceselor demografice. Iar deoarece bunul care face obiectul tranzacțiilor pe piața muncii este unul cu totul special – omul cu abilitățile sale de muncă, piața respectivă nu se supune univoc regulilor pieței și nu funcționează ca o piață obișnuită. Un alt factor important de influență a pieței muncii sunt restricțiile legislative, condițiile impuse prin lege în limitele cărora funcționează ea. În plus, funcționarea acestei piețe este influențată de acțiunea specifică a partenerilor sociali (patronat, sindicate). Iar conjunctura / stabilitatea politică de asemenea conferă cadrului de muncă aspecte mai mult sau mai puțin favorabile.

Astfel, în dependență de acțiunea simultană a acestor factori și actori, de coraportul de forțe dintre ei, piața contemporană a muncii (ca, de altfel, și în alte perioade de timp), se poate afla fie în situația de echilibru,

fie în cea de dezechilibru. Criza economică, prin multiplele sale situații de „surprize”, în speță negative, pe care le produce, face să apară unele probleme neașteptate pe piața muncii și/sau acutizează problemele existente, astfel constituind un factor general de precarizare a ocupării.

Șomajul este o stare de dezechilibru pe piața muncii, în cadrul căreia există un excedent de ofertă de muncă față de cererea de muncă, adică un surplus de populație activă care nu-și găsește loc de muncă. Formarea lui are la bază două procese majore de sorginte social-economică:

1) pierderea locului de muncă de către o parte a populației ocupate ca urmare a restrângerii activității economice, a modificărilor tehnologice și structurale din cadrul economiei naționale;

2) creșterea ofertei de muncă, prin afirmarea pe piața muncii a unor noi segmente de populație activă disponibilă, a noilor generații.

BIM definește șomerul ca fiind persoana care îndeplinește concomitent următoarele condiții: are o vârstă de peste 15 ani și este apt de muncă; nu are loc de muncă; caută loc de muncă; este disponibil pentru o muncă salariată sau nesalariată [6].

În literatura economică de specialitate (C.Angelescu ș.a., 2005) apariția și accentuarea șomajului este tratată ca fiind supusă influenței unei multitudini de cauze atât de natură obiectivă, cât și subiectivă:

– ritmul de creștere economică, în condițiile unei productivități a muncii ridicate, nu mai este capabil să creeze noi locuri de muncă, astfel încât să asigure o ocupare deplină;

– progresul tehnic, pe termen scurt, este generator de șomaj, într-o proporție mai mare sau mai mică, în funcție de capacitatea financiară a țărilor de a asimila noutățile cercetării științifice. În perioada postbelică, revoluția științifică și tehnică în domeniul producției și serviciilor a accentuat tendința de suprimare a unui important număr de locuri de muncă;

– criza economică, caracterizată prin scăderi sau stagnări ale activității economice, sporește numărul de șomeri, iar integrarea lor, în perioada de boom, poate fi la un nivel scăzut;

– modificările de structură a ramurilor și sectoarelor economice, sub impactul diversificării cererii de bunuri, al crizei energetice, conduc inevitabil la reducerea, pentru o perioadă îndelungată, a cererii de muncă;

– procesele migratorii influențează puternic situația pieței muncii. Imigrarea unei părți a populației active în vederea angajării în diferite țări va spori oferta de forță de muncă în cadrul acestora. Emigrarea are un efect invers, de scădere a ofertei de muncă în zona de origine;

– conjunctura economică și politică internațională nefavorabilă, datorită oscilațiilor ritmului creșterii economice, conflictelor armate, promovării unor politici de embargo, influențează negativ asupra relațiilor economice vizând importul-exportul, deteriorând activitățile economice în țările din zonă și contribuind la creșterea șomajului.

Astfel, una dintre principalele cauze ale șomajului în perioada crizei economice este oscilația conjuncturii economice, restrângerea sau stagnarea activității economice. Criza globală pe care o traversează actualmente economia mondială a influențat considerabil situația de pe piața muncii în toate țările lumii, indiferent de nivelul dezvoltării lor. Numărul locurilor de muncă desființate în statele membre ale OCDE, țări cu cele mai mari economii mondiale, ar putea ajunge până la sfârșitul anului 2010 la 25 milioane de posturi (15 milioane de posturi fiind desființate între sfârșitul anului 2007 și iulie 2009). În pofida unor semne de ameliorare a situației, rata șomajului în acest grup de țări se apropie de 10%, înregistrând cel mai ridicat nivel de după cel de-al doilea război mondial. „Există riscul major că o mare parte din creșterea șomajului să devină de natură structurală. Economia mondială își revine, dar șomajul este cea mai importantă problemă a actualei crize”, a declarat Angel Gurría, Secretar General al OCDE [13]. Totuși, rămân rezervate estimările că, odată cu ameliorarea indicatorilor economici și relansarea creșterii PIB, se va soluționa adecvat și problema șomajului.

Statele cele mai afectate sunt Spania, Irlanda și SUA, unde ratele șomajului au crescut, respectiv, cu 9,7, 7,8 și 4,5 puncte procentuale, de la începutul anului 2007 și până la jumătatea anului 2009. Franța sau Germania, ale căror piețe de muncă sunt considerate mai puțin flexibile, se apreciază că vor fi de asemenea afectate de criză. Numărul șomerilor estimativ va crește, ajungând la 10,6% în Franța, iar în Germania – la 8,1%. Numărul șomerilor înregistrați în Norvegia ar urma să se dubleze în 2009, ajungând la 100 mii persoane la sfârșitul anului. Astfel, și această țară, una dintre cele mai prospere în economia mondială contemporană, resimte efectele crizei globale asupra pieței muncii. Totuși, fonul negativ e mai puțin pronunțat decât în alte țări europene, nivelul șomajului urmând să se stabilizeze la o medie de 3,1% în 2009 și la 4,2% în 2010 (după 1,7%, cât a fost în 2008) [8].

În acest context de criză globală, economiile în tranziție din țările foste comuniste sunt și mai grav afectate de criză. Astfel, în România numărul șomerilor a crescut la 514 mii persoane, cu 1,5 la sută mai mult decât în perioada similară a anului trecut [9].

În Ungaria, rata șomajului din primul trimestru al anului 2009 a atins cel mai ridicat nivel din ultimii zece ani, pe fondul închiderii, din cauza crizei economice, a unui număr semnificativ de afaceri. Astfel, de la 8% în ultimele trei luni ale anului trecut, rata șomajului în Ungaria a crescut la 9,7%. Potrivit autorităților, lucrurile vor continua să se înrăutățească, Guvernul estimând o comprimare a economiei cu 6% în 2009 [10].

Din cauza scăderii exporturilor, rata șomajului în Republica Cehă a atins cel mai înalt prag în ultimii doi ani – de 7,7%. Pana la sfârșitul anului 2009, analiștii economici estimează ca proporția va crește la 10%. Ca măsură de contracarare a presiunii asupra ofertei de muncă, autoritățile cehe au început să achite indemnizații unice imigranților care lucrează acolo, pentru a-i motiva să plece înapoi în țările lor de origine.*

În Slovacia, rata șomajului a ajuns la un procentaj de 10,3% în luna martie 2009, ceea ce reprezintă o creștere de 2,7% față de aceeași perioadă a anului 2008.

Din cauza crizei economice, rata șomajului ar putea crește cu circa 2-3 puncte procentuale și în Polonia (cea mai mare economie ex-comunistă a Uniunii Europene), ajungând la 13-14% până la sfârșitul lui 2009. În aceste condiții, Guvernul polonez planifică să aloce circa 746,5 milioane euro pentru a combate șomajul condiționat de criză.

În țările baltice, creșterea efectivului de șomeri a avut cea mai drastică evoluție dintre toate statele membre ale UE. Dacă în urmă cu un an rata șomajului în Lituania și Letonia constituia respectiv 4,3% și 6,1%, atunci în aprilie 2009 aceasta a ajuns la 16,8% și, respectiv, 17,4%. În Estonia, în aprilie 2008, șomajul era de 3,7%, pentru ca un an mai târziu să ajungă la 13,9%.

Pentru prima oară în 2009, șomajul în Rusia a scăzut în mod neașteptat (în luna mai) la 9,9%, coborând de la valoarea maximă a ultimilor nouă ani (10,2% în aprilie 2009). O astfel de evoluție estimativ demonstrează că economia rusească este pe cale să depășească punctul minim al crizei [14]. Cauza principală a recesiunii economiei Rusiei a reprezentat-o scăderea cotației petrolului și a cererii de materii prime, pe fondul crizei mondiale, iar companiile au întâlnit dificultăți cu refinanțarea împrumuturilor contractate în perioada precedentă crizei.

În Republica Moldova criza economică, „molipsită” de la economia mondială, s-a suprapus cu criza tranziției, iar în perioada actuală – și cu cea politică, constituind, astfel, un amalgam exploziv cu efecte greu de imaginat, dacă nu se va reuși promovarea unei politici coerente și flexibile de contracarare a crizei/crizelor și a consecințelor implicite.

Criza economică actuală, deși recunoscută cu greu și destul de târziu în Republica Moldova, a început să-și manifeste aspectele ei negative deja din toamna anului 2008. Impactul acesteia asupra ocupării a avut un efect întârziat cu câteva luni și s-a manifestat inițial prin căile deja tradiționale – în arealul economic național, de soluționare a diminuării activității economice. Și anume: că reducerea activității economice nu se asociază cu reducerea imediată și adecvată a ocupării, ci se adaptează reciproc prin semi-măsuri, prin diverse forme specifice de sub-ocupare, gen concedii administrative de durată, timp de muncă incomplet etc.

Efectele crizei în Republica Moldova se agravează și prin faptul că economia țării deja de o perioadă îndelungată de timp se confruntă cu probleme majore privind ocuparea forței de muncă și consecințele aferente și, în special, imigrarea de proporții. Conform datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă din Republica Moldova (ANOFM), pe parcursul primelor patru luni ale anului 2009, numărul de șomeri aflați la evidență s-a dublat – de la 17833 la finele lunii decembrie 2008 ajungând la 35851 la finele lunii aprilie 2009. Totodată, a diminuat substanțial și numărul locurilor de muncă disponibile (cu aproximativ 75% pentru aceeași perioadă), iar rata șomajului a constituit la finele lunii iunie 2009 aproximativ 6%, comparativ cu 4% la finele anului 2008** [11,12].

În economia națională, o rată mai înaltă a șomajului s-a înregistrat în mediul urban, care pentru anul 2008 a constituit 5,5%, comparativ cu 2,7% în mediul rural. Această situație se explică prin concentrarea preponderentă

* Printr-un program de trei milioane de dolari, fiecare imigrant legal primește 500 de euro și contravaloarea biletului pentru transport, pentru a ajunge acasă. Pentru fiecare copil sub 15 ani se plătesc 250 de euro. Din luna februarie, 1345 de imigranți au intrat în acest program. În opt luni, se intenționează a trimite acasă cca 2 mii de imigranți [10].

** Menționăm în acest context că proporțiile reale ale sub-ocupării în economia națională sunt și mai impunătoare, deoarece în cifrele statisticii oficiale nu se includ emigranții la muncă hotarele țării, plecați din lipsa locurilor de muncă adecvate în Republica Moldova. Și care, de altfel, ar multiplica rândurile șomerilor [8].

a locurilor de muncă în mediul urban și prin efectele negative sporite ale crizei asupra multor agenți economici din acest mediu. Alarmant e și faptul că din numărul total de șomeri înregistrați în anul 2008 (51,7 mii persoane), 71% posedă deja experiență în muncă. Consecințele situației date sunt deosebit de nocive, deoarece, conform normelor internaționale, se produce o decalificare evidentă, dacă persoana nu aplică competențele și cunoștințele sale mai mult de 6 luni. Iar statistica națională arată că durata medie a șomajului în Republica Moldova constituie 12 luni.

Considerăm necesar să menționăm impactul puternic pe care l-a provocat actuala criză economică asupra șomajului tinerilor. În primul trimestru 2009, rata șomajului printre tineri (de exemplu, în grupul de vârstă de 15-24 ani) s-a majorat până la 16 la sută (în comparație cu tendințele precedente ce au indicat o descreștere a șomajului tinerilor de la 17% în 2006 până la 14% în 2007). În primul trimestru al anului 2009, majoritatea tinerilor șomeri aveau doar studii liceale sau și mai joase, ceea ce-i plasează într-o situație dezavantajată, deoarece ei concurează cu tineri care dețin o diplomă de facultate sau, tot mai frecvent, chiar două, fiind cunoscut faptul că țara noastră se poziționează destul de bine la capitolul nivel superior de instruire profesională. Se poate presupune că problemele ce apar în fața tinerilor pe piața forței de muncă se vor multiplica odată cu extinderea crizei. Aceasta deoarece ei vor fi nevoiți să concureze cu migranții mai experimentați, reveniți în țară, inclusiv ca rezultat al reducerii cererii de muncă din cauza crizei economice în țările tradiționale de emigrare a forței de muncă din Republica Moldova. Și cu toate că fenomenul întoarcerii migranților nu este unul de amploare, totuși tinerii sunt nevoiți să-și caute un loc de muncă într-un moment dificil, de majorare a șomajului atât în țară, cât și în lume, ceea ce restrânge oportunitățile de migrațiune și, astfel, de angajare în țară și în exteriorul ei [13].

Concluzionând, cifrele relatate denotă că criza financiară, propagată din statele dezvoltate, s-a transformat într-o problemă economică mondială și devine o veritabilă criză a ocupării, în fața căreia nici o regiune nu este imună, iar țările sărace sunt cele mai vulnerabile. Această situație a fost menționată și de către Banca Mondială și FMI, într-un comunicat comun, publicat cu ocazia reuniunii de la Washington din octombrie 2009 a celor două instituții [14]. În situația creată, statele dezvoltate vor trebui să intervină prin acțiuni susținute și coordonate pentru a restabili încrederea în sistemele financiare și a stimula cererea care, prin efectul multiplicatorului, va conduce la activizarea ofertei, cu efecte benefice pentru ocuparea forței de muncă.

Cu atât mai mult e necesar un efort suplimentar pentru a atenua situația în acele țări, unde actuala criză globală s-a suprapus cu situații interne precare: țările în curs de dezvoltare, țările în tranziție, țările cu pondere mare a populației sărace. Astfel, în aceste state, în mod deosebit, stimularea creșterii economice trebuie asociată simultan și prioritar cu protejarea segmentelor vulnerabile ale populației. De altfel, șomajul, ca efect al crizei economice, prin consecințele care le antrenează, se poate transforma în generator al unui nou val de criză, cu alte caracteristici decât cea actuală, dar cu impact la fel de nociv asupra mediului economic și social.

Referințe:

1. Moldovanu D. „Misiunea” crizelor economice și gândirea pozitivă // *Timpul*. Cotidian independent, 28-29.10.2009.
2. Cușnir A. Din istoria crizelor economice: Marea Depresiune // *Academos* (Chișinău). - 2009. - Nr.3.
3. Samuelson R.J. Este aceasta depresiune? Mai 2008 - www.money.ro
4. Trofimov V. Utilizarea potențialului uman național și provocările economiei moderne // *Materialele conferinței internaționale „Progrese în teoria deciziilor economice în condiții de risc și incertitudine”*. - Iași: Performantica, 2008.
5. www.capital.ro
6. www.mondonews.ro
7. www.crizalovesteacum.ro
8. Anuarul statistic al Republicii Moldova. BNS. - Chișinău. 2007.
9. www.zf.ro
10. www.ziare.com
11. Forța de muncă în Republica Moldova. Ocupare și șomaj, 2009. BNS. - Chișinău. 2009.
12. www.statistica.md
13. Moddock N., Ramguttee L. Șomajul tinerilor și sărăcia în Republica Moldova: situația actuală și răspunsuri posibile. - www.undp.md
14. www.eco.md

Prezentat la 03.11.2009